

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО МАШИНОБУДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена висвітленню питання про участь держави у стимулюванні розвитку ринку сільськогосподарського машинобудування України шляхом розроблення нормативно-правових актів, цільових програм розвитку ринку тощо. Проаналізовані проблемні питання та запропоновані шляхи їх вирішення.

Ключові слова: державна підтримка, цільова програма, конкурентоспроможність, ринок сільськогосподарського машинобудування, вітчизняна сільгосптехніка, виробники сільськогосподарської техніки, машинобудування, господарсько-правове регулювання.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день держава не приділяє належної уваги ринку сільськогосподарського машинобудування, що призводить до його занепаду. За роки незалежності було прийнято 4 державних цільових програми розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу, проте всі вони були визнані неефективними.

Метою даної статті є дослідження чинного законодавства, яке регулює галузь сільськогосподарського машинобудування України, державних програм розвитку досліджуваного ринку та розроблення шляхів покращення функціонування ринку вітчизняного сільськогосподарського машинобудування.

Об'єктом даного дослідження виступає вітчизняний ринок сільськогосподарського машинобудування. Предметом дослідження є система правових норм, що регламентують питання, пов'язані з підвищенням рівня конкурентоспроможності вітчизняного ринку сільськогосподарського машинобудування.

Аналіз останніх досліджень. Зазначене питання недостатньо вивчено та висвітлено в господарському праві, а досліджувалось переважно з економічної точки зору у працях вчених-економістів, зокрема, М. Я. Дем'яненка, Ю. Д. Білика, П. І. Гайдуцького, С. І. Мельника, П. Т. Саблука, О. М. Шпичака та ін.

Виклад основного матеріалу. Одним з пріоритетних напрямів розвитку національної економіки України є сільськогосподарське машинобудування, що формує й суттєво впливає на обсяги виробництва та вартість основних видів продовольства для населення країни. Зазначена галузь повинна успішно функціонувати, для чого необхідна державна підтримка у галузі сільськогосподарського машинобудування, що ґрунтується на відповідній політиці.

Згідно з положеннями Закону України «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування

для агропромислового комплексу» від 7 лютого 2002 р. [1], пріоритетність галузі сільськогосподарського машинобудування полягає в законодавчому визначенні науково, економічно і соціально обґрунтованих напрямів, засобів і способів забезпечення розвитку галузі, збереження і примноження її виробничого, науково-технічного, технологічного потенціалу, оптимізації державного управління галузі. Державна підтримка є головним чинником розвитку галузі сільськогосподарського машинобудування в Україні, одним із важливих напрямів якої є правове регулювання.

Крім вищезазначеного закону, правову основу розвитку галузі сільськогосподарського машинобудування склали також такі закони України: «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві України» від 17 жовтня 1990 р., «Про державну підтримку сільського господарства» від 24 червня 2004 р., «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 р.» від 18 жовтня 2005 р., «Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України» від 5 жовтня 2006 року, «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 8 вересня 2011 р., «Про захист прав покупців сільськогосподарських машин» від 5 червня 2003 р. тощо.

Одним із шляхів реалізації державної економічної політики є розроблення та прийняття державних цільових програм, що становлять собою комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, які спрямовані на розв'язання проблем розвитку держави та мають на меті сприяння реалізації державної політики на пріоритетних напрямках розвитку держави, забезпечення концентрації фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів, виробничого та науково-тех-

нічного потенціалу, а також координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій для розв'язання проблем зазначених галузей. З метою стимулювання розвитку ринку сільськогосподарського машинобудування розроблено та прийнято ряд державних програм, а саме:

– Державна цільова програма реалізації технічної політики агропромислового комплексу на період до 2011 року (затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2007 р. № 785),

– Державна програма розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу на 2007–2010 роки (затв. постановою Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2007 р. № 1181),

– Державна програма розвитку виробництва складної сільськогосподарської техніки на 2004–2006 роки (затв. постановою Кабінету Міністрів України від 13 липня 2004 р. № 906),

– Програма виробництва технологічних комплексів машин та обладнання для агропромислового комплексу на 1998–2005 роки (затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30 березня 1998 р. № 403).

Таким чином, на сьогодні створено певну законодавчу базу для оптимізації та стимулювання розвитку вітчизняного сільськогосподарського машинобудування, що мало б позитивно вплинути на стан галузі. Але за результатами проведеного Рахунковою палатою України аудиту стану виконання Державної програми розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу на 2007–2010 роки [2], було встановлено, що сама Державна програма недосконала, а її окремі положення не відповідають вимогам закону «Про державні цільові програми», оскільки в ній не визначено практичних механізмів їх реалізації та конкретних завдань органам виконавчої влади; Мінпромполітики не забезпечило послідовної і дієвої державної підтримки розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу та ефективного використання бюджетних коштів для реалізації програми.

Також аудитом встановлено, що зазначена програма, як і інші, не виконана, а її мета не досягнута; рівень виконання передбачених програмою заходів за рахунок бюджетних коштів становив лише 18,2 % від передбаченого обсягу. При цьому з бюджету фінансувався лише 1 із 3-х програмних напрямів – дослідно-конструкторські роботи, а два інших не фінансувалися взагалі (компенсація кредитних ставок банків за кредитами на технічне переоснащення підприємств АПК та удосконалення нормативно-правової бази з питань машинобудування для АПК). Зазначені дії призвели до неможливості підприємств

переоснастити власне виробництво під випуск нової продукції за наявності наукових розробок, що погіршило їхню конкурентоспроможність [2].

Крім вищезазначеної Програми постановою Кабінету Міністрів України була затверджена 30 травня 2007 року Державна цільова програма реалізації технічної політики в агропромислового комплексі на період до 2011 року, яка постановою Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2011 року була продовжена до 2015 року [3, 4], яка мала за мету формування та підтримання функціонування системи інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу для збільшення виробництва сільськогосподарської продукції та поліпшення матеріального стану сільськогосподарських товаровиробників.

За результатами державного фінансового аудиту виконання зазначеної Програми за 2010–2012 роки та січень-березень 2013 року стан виконання оцінено як неефективний.

У Розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року» від 17 липня 2013 р. № 603-р [5] зазначено, що питання розвитку окремих галузей, зокрема вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу, оборонно-промислового комплексу, ракетно-космічної та авіаційної галузі, будуть деталізовані в рамках окремих програмних документів.

Але на виконання зазначеного положення в галузі сільськогосподарського машинобудування після 2015 року не було прийнято жодної програми, незважаючи на те, що зазначену галузь визнано пріоритетною на законодавчому рівні. Разом з тим, можемо зазначити і позитивні зміни, які полягають у прийнятті «Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 2017 року № 130 [6]. Згідно з положеннями зазначеного Порядку сільськогосподарським товаровиробникам на безповоротній основі надається часткова компенсація у розмірі 20 % вартості техніки та обладнання (без урахування податку на додану вартість), зазначеної в акті приймання-передачі та інших документах, що підтверджують оплату через державний банк або банк, у статутному капіталі якого 75 % і більше акцій належить державі, і придбання до 1 грудня поточного року техніки та обладнання.

Проте, аналізуючи зміст Порядку можемо зазначити, що, на жаль, він не розв'язує проблему фінан-

сування та розвитку галузі сільськогосподарського машинобудування, оскільки держава не приділяє належної уваги питанню оновлення технологічного устаткування підприємств сільськогосподарського машинобудування, впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво вітчизняної сільгосптехніки, а також не розроблена дієва та ефективна програма розвитку досліджуваного ринку.

Згідно із п.4 ч.1 ст. 4 Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [7] стратегічними пріоритетними напрямами на 2011-2021 роки є технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу.

Відповідно до п. 3.14 Концепції державної промислової політики схваленого Указом Президента України від 12 лютого 2003 р. №102/2003 [8], державна промислова політика має спрямовуватись на подальшу інтеграцію української промисловості у світову економіку і перш за все у високотехнологічних секторах: авіакосмічній промисловості, приладобудуванні, інформаційних технологіях, виробництві техніки для агропромислового комплексу, нових матеріалів, сучасного енергетичного обладнання, військової, побутової техніки;

Проте у «Переліку об'єктів державної власності, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 4 березня 2015 р. № 83 [9], не зазначено жодного підприємства в галузі сільськогосподарського машинобудування.

Вважаємо за необхідне нагадати, що технічно передові країни в світі змогли досягти високого рівня розвитку технологічного укладу тільки завдяки безпосередній участі і створенню реальних заходів підтримки з боку держави саме в розвитку машинобудівних виробництв.

Так, в державному регулюванні машинобудівної промисловості США переважають два напрямки: 1) антимонопольні заходи; 2) федеральні програми, в яких держава фінансує до 50 % вартості проекту. Особливо цінними є програми з перетворення результатів науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт з військової сфери в громадянську. Військово-технічна політика США в 1990-ті роки стала складовою частиною державної промислово-інноваційної політики. Міністерство оборони США сформувало перелік з 22 критично важливих технологій і інвестувало їх реалізацію [10]. Три чверті цих технологій мали подвійне призначення, що сприяло прискоренню інноваційного розвитку, в тому числі і цивільного сектора економіки.

В Японії політика держави в галузі машинобудування є складовою частиною промислової політики.

У XX ст. вона ґрунтувалася на широкому запозиченні передових іноземних технологій. При цьому держава підтримувала виробників, в тому числі шляхом стимулювання власних НДДКР, що призвело до виникнення інноваційних рішень і зробило Японію технологічно більш розвинутою, ніж інші країни Азії. Для заохочення впровадження інновацій, держава пропонує вигідні кредити на закупівлю нового обладнання, виділяє кошти у вигляді субсидій або позик з низькою процентною ставкою, використовує стимулюючі податкові пільги (скасовані податки на землю, податок з коштів, які використовуються для розвитку нових технологій) та ін. Для активізації розвитку, наприклад верстатобудівної галузі, держава свого часу знизило ввізні мита на іноземні верстати, були розроблені державні програми фінансування досліджень безпосередньо в компаніях верстатостроїтельної промисловості, стимулювалося створення в них науково-дослідних центрів. Коли після вступу Японії в СОТ на японський ринок вийшли зарубіжні компанії, зросла конкуренція всередині країни. Уряд Японії прийняв охоронні заходи: введено численні тарифні і нетарифні бар'єри, що підвищили вартість іноземної продукції [11].

Оновлення капіталу в Німеччині в 1990-ті роки в значній мірі проводилося за рахунок коштів держави. Ця практика виправдала себе ще в повоєнні роки, коли податок на прибуток промислових корпорацій (в тому числі машинобудівних) доходив до 90 %, гроші акумулювалися і витрачалися на реконструкцію промислового виробництва. В результаті сучасне машинобудування Німеччини відрізняється продукцією найвищої якості, продуктивності та інноваційності. До 70 % її йде на експорт, обсяг якого перевищує сумарний експорт США і Японії [10].

Керівництво розвинених держав беззастережно підтримує розвиток власного машинобудування (в США щорічно на наукові дослідження в машинобудуванні витрачається в середньому 2–2,5 % ВВП, в країнах Євросоюзу – близько 3 % ВВП), оскільки саме ця галузь при випереджаючому розвитку в першу чергу створює і поширює інноваційні продукти, чим сприяє зростанню економіки країни.

Висновок. В порівнянні державної політики України в галузі сільськогосподарського машинобудування з США, Німеччиною та Японією можемо зробити висновок, що Україна не приділяє належної уваги забезпеченню розвитку ринку сільгоспмашинобудування. Про це можуть свідчити всі Програми розвитку ринку сільськогосподарського машинобудування, які приймалися лише формально, а на практиці ми бачимо, що вони не виконані належним чином та визнані неефективними.

Аналізуючи стан державної політики України в розвитку ринку сільськогосподарського машинобудування, можемо відслідкувати позитивні зміни, які полягають у підтримці вітчизняного виробника сільськогосподарської техніки шляхом часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки. Проте на сьогодні виробники сільськогосподарської техніки не є учасниками у механізмі на отримання державної компенсації на придбання техніки.

Отже, на нашу думку, для ефективного функціонування ринку сільськогосподарського машинобудування необхідна державна підтримка, яка буде спрямована на:

- розробку ефективної Державної програми розвитку ринку сільськогосподарського машинобудування, що відповідатиме сучасним реаліям;
- створення комплексної програми інноваційного розвитку ринку сільськогосподарського машинобудування;
- подолання технологічного та інноваційного відставання вітчизняного сільгоспмашинобудування від світового шляхом оновлення технологічного

устаткування підприємств за допомогою державного фінансування;

- здійснення нагляду за технічним станом сільськогосподарської техніки, створення і ведення її єдиного електронного реєстру;
- випробування та сертифікації нових технічних засобів, контролю їх якості, відповідності сучасним вимогам;
- сприяння взаємодії підприємств агропромислового комплексу з науко-дослідними установами.

Враховуючи вищевикладене, можемо дійти висновку, що на сучасному етапі ринок сільськогосподарського машинобудування не відповідає сучасному рівню науково-технічного прогресу, тому потребує переоснащення для забезпечення виробництва сучасної, якісної та продуктивної сільськогосподарської техніки, яка зможе конкурувати із провідними іноземними виробниками сільськогосподарської техніки та приносити прибуток національній економіці. Без належної державної підтримки виконати зазначені дії неможливо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу: Закон України від 07.02.2002 р. № 168/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 24 ст. 167.
2. Державна підтримка сільськогосподарського машинобудування – міф. URL: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16733684>.
3. Про затвердження Державної програми розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу на 2007–2010 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.09.2007 р. № 1181. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1181-2007-п>.
4. Про затвердження Державної цільової програми реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2007 р. № 785. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/785-2007-п>.
5. Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року.: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.07.2013 р. № 603-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/603-2013-р>.
6. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2017 р. № 130. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/130-2017-п>.
7. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 08.09.2011 р. № 3715-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19-20. ст. 166.
8. Про Концепцію державної промислової політики: Указ Президента України від 12.02.2003 р. № 102/2003. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/102/2003>.
9. Про затвердження переліку об'єктів державної власності, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави: Постанова Кабінету Міністрів України від 4.03.2015 р. № 83. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/83-2015-п>.
10. Агарков В. Л. Развитие рынка сельскохозяйственной техники: дис. ... канд. эконом. наук. Москва. 2005.
11. Бахтеев Ю. Д. Рынок сельскохозяйственной техники : развитие, регулирование, оценка эффективности: автореф. дис. ... д-ра экономических наук. Москва. 2007.

REFERENCES

1. Pro stymuliuvannia rozvytku vitchyznianoho mashynobuduvannia dlia ahropromyslovoho kompleksu: Zakon Ukrainy vid 07.02.2002 r. No 168/97-VR. (2002). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Supreme Council of Ukraine*, 24, art. 167.

2. Derzhavna pidtrymka silskohospodarskoho mashynobuduvannia – mif. URL: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16733684> [in Ukrainian].
3. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi prohramy rozvytku vitchyznianoho mashynobuduvannia dlia ahropromyslovoho kompleksu na 2007-2010 roky: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 26.09.2007 r. № 1181. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1181-2007-p>.
4. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi tsilovoi prohramy realizatsii tekhnichnoi polityky v ahropromyslovomu kompleksi na period do 2015 roku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30.05.2007 r. № 785. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/785-2007-p>.
5. Pro skhvalennia Kontseptsii Zahalnoderzhavnoi tsilovoi ekonomichnoi prohramy rozvytku promyslovosti na period do 2020 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17.07.2013 r. № 603-r. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/603-2013-r>.
6. Pro zatverdzhennia Poriadku vykorystannia koshtiv, peredbachenykh u derzhavnomu biudzheti dlia chastkovoї kompensatsii vartosti silskohospodarskoi tekhniki ta obladnannia vitchyznianoho vyrobnytstva: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 01.03.2017 r. № 130. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/130-2017-p>.
7. Pro priorytetni napriamy innovatsiinoi diialnosti v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 08.09.2011 r. № 3715-VI. (2012). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Supreme Council of Ukraine, 19–20, art. 166.*
8. Pro Kontseptsiu derzhavnoi promyslovoi polityky: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 12.02.2003 r. № 102/2003. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/102/2003>.
9. Pro zatverdzhennia pereliku ob'ektiv derzhavnoi vlasnosti, shcho maiut stratehichne znachennia dlia ekonomiky i bezpeky derzhavy: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 4.03.2015 r. № 83. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/83-2015-p>.
10. Agarkov, V.L. (2005). Razvitiye rynka selskokhozyaystvennoy tekhniki. *Candidate's thesis.* Moscow [in Russian].
11. Bakhteyev, Yu.D. (2007). Rynok selskokhozyaystvennoy tekhniki. *Extended abstract of Doctor's thesis.* Moscow [in Russian].

САРИБЕКЯН М. С.

соискатель Научно-исследовательского института правового обеспечения инновационного развития
НАПрН Украины, помощник судьи Полтавского районного суда Полтавской области

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОДДЕРЖКА РАЗВИТИЯ РЫНКА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО МАШИНОСТРОЕНИЯ В УКРАИНЕ

Статья посвящена рассмотрению вопроса об участии государства в стимулировании развития рынка сельскохозяйственного машиностроения Украины путем разработки нормативно-правовых актов, целевых программ развития рынка и т.д. Проанализированы проблемные вопросы и предложены пути их решения.

Ключевые слова: государственная поддержка, целевая программа, конкурентоспособность, рынок сельскохозяйственного машиностроения, отечественная сельхозтехника, производители сельскохозяйственной техники, машиностроения, хозяйственно-правовое регулирование.

SARYBEKIAN M. S.

PhD Candidat of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative
Development of National Academy of Law Sciences of Ukraine, Poltava region court of Poltava region

STATE SUPPORT FOR DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL MACHINERY MARKET IN UKRAINE

Problem setting. To date, the state does not pay due attention to the market of agricultural machinery, which leads to its decline. During the years of independence, 4 state target programs for the development of domestic machine building for the agro-industrial complex were adopted, but all of them were found to be ineffective..

Article's main body. The purpose of this article is to study current legislation, which regulates the sector of agricultural engineering in Ukraine, state programs for the development of the investigated market and develop ways to improve the functioning of the market of domestic agricultural machinery.

Conclusions and prospects for the development. Compared to the state policy of Ukraine in the field of agricultural machinery with the USA, Germany and Japan, we can conclude that Ukraine does not pay adequate attention to ensuring the development of the agricultural machinery market. All Program of development of the agricultural machinery market, which was accepted only formally, can testify to this, but in practice we see that the said Programs have not been properly implemented and found to be ineffective.

Analyzing the state of state policy of Ukraine in the development of the agricultural machinery market, we can look for positive changes, which are to support the domestic agricultural machinery manufacturer by partially compensating for the cost of agricultural machinery. However, agricultural machinery manufacturers are not currently involved in the mechanism for obtaining state compensation for the purchase of machinery.

Therefore, in our opinion, for the effective functioning of the agricultural machinery market, state support is needed, aimed at:

- development of an effective State program for the development of the agricultural machinery market, which will meet contemporary realities;
- creation of a complex program of innovative development of the agricultural machinery market;
- overcoming the technological and innovative lag behind the domestic agricultural machinery from the world by updating the technological equipment of enterprises with the help of state financing;
- supervision over the technical condition of agricultural machinery, creation and maintenance of its single electronic register;
- testing and certification of new technical means, monitoring their quality, compliance with modern requirements;
- promotion of cooperation between agroindustrial enterprises and research and development institutions.

Taking into account the foregoing, we can conclude that, at the current stage, the agricultural machinery market is not in line with the current level of scientific and technological progress, therefore, it needs to be reequipped to ensure the production of modern, high-quality and productive agricultural machinery that can compete with foreign producers of agricultural machinery and bring profit to the national the economy. Without proper state support, it is impossible to carry out these actions.

Keywords: state support, target program, competitiveness, agricultural engineering market, domestic agricultural machinery, manufacturers of agricultural machinery, mechanical engineering, economic and legal regulation.

Сарибекян М.С. Державна підтримка розвитку ринку сільськогосподарського машинобудування в Україні. *Право та інноваційне суспільство* : електрон. наук. вид. 2018. № 1 (10). URL: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2018/6/Sarybekian10.pdf>.